

NEDEN "HAYAL - BİLİM"

Dr. Toygar AKMAN

İçinde yaşadığımız yüzyılda "Bilimsel Gelişmeler" in akıl almaz bir biçimde, yepyeni bulgulara ulaşabilmesi'nin nedenlerini araştıran düşünürler, bu "Gelişme"de, başlıca rolü oynayan etken'in "İnsanın Hayal-Gücü Olduğu" konusunda, görüş birliğine varmaktadırlar. İnsanoğlunun tüm "Düşünce Tarihi Evrimi" içinde, yaşadığımız yüzyıl, gelmiş-geçmiş bilimsel evrimlerin, hiç biri ile kıyaslanamayacak bir dereceye ulaşmıştır. Hiç kuşku yok ki, aynı "Hayal-Gücü" ile, gelecekteki günlerde, çok daha büyük aşamalara erişebilecektir.

Neden, "Hayal-Gücü" diyoruz ve başlığımızı da özellikle "Hayal-Bilim" diye koyuyoruz?.. Bu "Gelişme"de, "Bilim Tarihi"nin, "Bilgi Birimi"nin ve hepsinden önemlisi "Bilimsel Çile ve Disiplin" in hiç mi katkıları yok?..

Elbetteki var!..

Zaten, bu "Bilimsel ve Bilgiler" e dayanarak, insanoğlu "Hayal-Gücü" nü çalıştırmıyorsa, ortaya, "Yepyeni Buluşlar" çıkartamaz ve "Yepyeni Bilimsel Gerçekler" e ulaşamazdı.

Bütün bu nedenlerle, yaşadığımız yüzyıl içinde "Science-Fiction" (Hayal-Bilim) adı altında yepyeni bir uğraşı ve inceleme türü ortaya çıkmıştır. Bu uğraşı ve incelemeye girişenlerin bir kısmı, yapıtlarını, hikâye, roman ya da senaryo biçiminde meydana getirmişler; bir kısmı, (bugün için gerçek dışı diye değerlenen) fizik ve astrofizik esaslar, ileriye sürmüşlerdir. Bir kısmı ise, yine bugün için — İmkânsız! ya da — Yapılamaz! yargıları ile karşılanan) ileride ise, kolayca yapılabilecek olan Biyo-Elektrik ya da Biyo-Siberetik Sistem ve Modellerini, ileri sürmüşlerdir.

Şimdi, konumuzun en önemli yerine, "Science-Fiction" karşılığı olarak, neden, özenle "Hayal-Bilim" kullandığımıza gelelim:

Science" kelimesinin, Türkçemizdeki karşılığı "Bilim" olduğundan, bu konuda, hiç bir tartışma söz konusu değildir. Tartışma, yalnızca "Fiction" kelimesinin, yanlış değerlendirilmesi; bu kelimenin kapsadığı geniş anlamın kavranılamamasından ileri gelmektedir. Çünkü, İngilizce'de Fransızca'da da, aynen "Fiction" karşılığı "Hayal"

muhayyile yolu ile yaratılan şey demektir. Kısaca, "Fiction" karşılığı "Hayal" olduğundan, "Science-Fiction" karşılığı da "Bilimsel Verilere Dayanılarak Hayal Gücü İle Yaratılan Şey" demek olmaktadır. Bu nedenle de, kısaca "Hayal-Bilim" demektediriz.

"Science-Fiction" karşılığı "Hayal-Bilim" yerine "Bilim-Kurgu" ya da "Kurgu-Bilim" demek, "Science-Fiction" on kapsadığı geniş anlamı, çok yanlış bir biçimde yorumlayarak, kısırlaştırmaktan başka bir şeye yaramamaktadır. Çünkü, "Kurgu" kelimesinin, "Hayal-Gücü" nün karşılığı olamayacağı, bizzat, Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan sözlüklerdeki açıklamalardan da, kesinlikle belirlenmektedir. Şimdi, bu "Sözlük"lerdeki kelimeleri, birer, birer karşılaştıralım ve "Hayal-Gücü" nün karşılığının, "Kurgu", "Düş" ya da "İmge" kelimeleri olup olamayacağını inceleyelim.

Türk Dil Kurumu tarafından, 1977 yılında yayınlanan "Resimli Türkçe Sözlük"de, "Kurgu" kelimesi şöyle anlatılmaktadır:

"Kurgu: 1— Bir şeyin zembereğini kurmak için kullanılan araç. 2— Zembereğin, kurulmuş olma durumu. 3— Bir bütün oluşturmak için, parçaları takıp birleştirme işi; montaj; Demir fabrikasının kurgusu bitti, işletmeye açıldı. 4— Fels. İş alanına geçmeyip, yalnız bilmek ve açıklamak amacını güden düşünce: *Spekülasyon*. 5— Si. Bir film in çekilişi sırasında elde edilen çekimler sırasında seçim yapma, bunları çevirim senaryosundaki sıraya göre yerleştirme, belirli bir amacı sağlayacak biçimde birleştirme sanatı, (*Montaj*)." (1)

Bu açıklamadan açıkça görüyoruz ki, "Kurgu" kelimesi ile anlatılmak istenilen şey: *kurulacak bir aygıt'tır. Ya da parçaları takıp birleştirme işi bir montaj'dır. Ya da, iş alanına geçemeyip, yalnızca bilmek ve açıklamak amacı güden bir spekülasyon'dur.*

Aynı Sözlük'te "Bilim-Kurgu" ise, şöyle açıklanmaktadır:

Bilim kurgu: Bilim verileriyle *düş gücünün birleşimi: Paris fantezi ve bilimkurgu filmleri festivali..*" (2)

Yukarıdan beri anlatmaya çalıştığımız gibi, "Hayal Gücü" nün geleceğe atlayabilen yapısını, bu açıklama ve tanımlamalar içine sığdırabilmeye olanak yoktur. Çünkü:

1 — "Hayal Gücü", ele alınıp kurulan bir aygıt, bir araç değildir. Bu bakımdan, bir aygıtın kurulması gibi bir iş de söz konusu olamaz. Hiç kuşku yok ki, parçaları takıp birleştirme, (Montaj) işi de değildir. İş alanına geçemeyen kuru Spekülasyon ise hiç değildir.

2 — Aynı Sözlük "Kurgubilimi" tanımlarken, bu kez, bilim verileri ile *düş gücünün* birleşmesi olarak kabul etmektedir. Oysa "Hayal" kelimesi ile "Düş" kelimesi, birbirlerinden çok ayrı şeylerdir. Çünkü, yine aynı sözlük, "Düş" kelimesini şöyle tanımlamaktadır:

"Düş: 1 — Uyurken, zihinde beliren olayların, düşüncelerin topu, rüya. 2 — Mecaz olarak, İmge, Hayal." (3)

Eğer, bu tanımlamayı esas olarak alacak olursak, o zaman "Science-Fiction" karşılığı "Rüyadaki Olayların Bilimi" ya da "İmge-Bilim" diye yazmamız gerekecektir. Kaldı ki, "İmge" kelimesinin de Türkçemiz ile hiçbir ilişkisi yoktur. Çünkü, Aynı Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanmış bir başka sözlük'te, "İmge", şöylece tanımlanmaktadır:

"İmge: (Alm. Bild. Vorstellung) (Fransızca ve İngilizce) Image) (Eski Terimle Hayal) bir nesneyi, doğrudan doğruya, yeniden tanıtmaya yarayacak bir biçimde, gözönüne seren şey, duyu organları ile algılanmış olan bir şeyin, somut ya da düşüncel kopyası.." (4)

Yukarıda "Image" kelimesinin altını özellikle çizmemizin amacı, bu kelimenin hiç mi hiç, Türkçe olmadığını belirleyebilmek içindir. İngilizce ve Fransızca "Image" olarak yazılan kelimenin, ortasındaki "a" harfini kaldırılıyorsa, oluveriyor "İmge"!... Bu mu, Türkçe kelime?..

Kaldı ki, eğer, amaç, bir şeyi, yeniden ortaya somut bir biçimde koymaktan ibaret olsaydı, o zaman İngilizce ve Fransızca "Science-Fiction" değil "Science-Image" denilirdi.

Mademki, "Image" den uydurma şu "İmge" kelimesi, "hayal" kelimesinin karşılığı olabiliyor mu (!) o halde, aynı düşünce ile "Bilim-İmge" ya da "İmge-Bilim" diye de, yeni tür terim ve tanımlar yaratma yoluna gidilebilecektir. Eğer, amaç, okuyucularınızla konuşur gibi yazmak değil de, uydurma bir şeyler yaparak yazmak ise!..

Siz, yıllar boyu söyleyegeldiğimiz ve dilimize iyice yerleşmiş, "— Hayal Gücü ne kadar geniş insan" cümlesi yerine, "— Kurgu Erki ne kadar enli insan." ya da "— İmge Erki ne kadar enli

insan." ya da "— Düş Erki ne kadar enli insan." biçimindeki cümleleri kullanmayı yeğ tutar mısınız? Bu çeşit cümleleri kullanmanız hâlinde, ne demek istediğinizi, yeteri kadar belirtebilmiş olacağınız kanısında mısınız?.. Bu sorulara, ne çeşit karşılık vereceğinizi bilemem. Ancak, Bilimsel Gelişmeler konusunda, okuyucularına bir şeyler verebilmek çilesi duyan, bir insan olarak, benim, herşeyden önce, bu gelişmeleri, sanki karşılıklı konuşuyormuşuz gibi sunmak istediğimi, özellikle belirtmek isterim. Bu konuşma süresince de, "günlük konuşma dili" ni kullanabilmeye, özen bir çaba göstermekteyim. Bilimsel Gelişmelerin, ancak, böylesine bir konuşma dili ile, okuyucuya kolaylıkla iletilebileceğine inanmaktayım. Bazan, son derecede karmaşık bir yapı gösteren bir "Bilimsel Bulgu"yu, çok basit örneklerle sunup, açıklayabildiğim anda, okuyucunun, o konuyu, çok daha kolay kavrayabildiğini, görebilmenin mutluluğunu duymaktayım.

Bu duygularla, Batı ülkelerinde dev adımlarla ilerlemekte olan "Bilimsel Gelişmeler"den, çok az ve özet biçiminde de olsa, bir şeyler sunarken, bu bilimsel gelişmeleri tam anlamı ile belirleyemeyen ve hele, hiç mi hiç Türkçe olmayan, bazı kelimeleri kullanmamaktayım. Bazıları, bu kelimeleri kullanıyorlar diye, kimseyi kınamıyorum. Ancak, benim, bu kelimeleri kullanmamamın, okuyucuya yarar vermeyeceği gibi; eksik bilgi vermemesi nedeni ile okuyucuda, yanlış kavramların yer etmesine de neden olabileceği; kanısındayım.

Konumuz olan "Neden Hayal-Bilim"e gelince:

"Science-Fiction" (Hayal-Bilim), bilimsel gelişmelerden, bilgi verilerinden yararlanılarak, meydana getirilebilen yapıtlara verilen addır. Eğer, bu yapıt, ne kadar hayal gücü ile süslenmiş olursa olsun, bilimsel verilere dayanmıyorsa, hiç bir zaman bir "Science-Fiction" (Hayal-Bilim) yapıtı olmaz. Ünlü "Science-Fiction" yazarı ve Biyoloji Profesörü Dr. Isaac Asimov'un, açık ve seçik bir biçimde belirttiği gibi, "— Ancak, bir peri masalı olur!" (5) Bir "Hayal-Bilimci", bilimsel temellere ve bilimsel bulgulara dayanarak, inceleme ve araştırmalarını sürdürebiliyor ve ilerideki gelişmelerin neler getirebileceğini, "Hayal-Gücü" ile sezinebiliyor ise, işte o zaman, onun bu değerlendirmesi ve yapıtı, bir "Science-Fiction" (Hayal-Bilim) yapıtı olur. Aksi halde, "Düş Görmeler" olabilir; "Uyurgezer Görüntüleri" olabilir; "Temelsiz Fikir Montajları" olabilir; "Masabaşı Spekülasyonları" olabilir.. Ama, kesin kes "Hayal-Bilim" (Science-Fiction) yapıtı olamaz. Bu çeşit yapıtlara ise, kim, ne ad

verirse versin, "Bilgin Hayal Bilimciler" in, umuru bile olmaz. Böyle olduğu içindir ki, ancak "Bilgin" olan "Hayal-Bilimci"lerin yaptıkları önem kazanmakta ve Batı ülkelerinde, çeşitli kurum ya da kuruluşlar tarafından, bu bilgilerden "Science-Fiction" (Hayal-Bilim) yapıtlarını hazırlamaları için, özel fonlar ayrılmaktadır.

Bunu böylece belirttikten sonra, bir başka duruma da değinmek istiyorum. Çok iyi bildiğiniz gibi, çağımızdaki en büyük bilimsel gelişmeler, Sibernetik Bilimi çevresinde toplanmaktadır. Bu bilimin ortaya koyduğu "Karşılıklı Bilgi Alış-Verişi, Kontrol, Denge Kurma ve Yönetim" esaslarına uygun olarak, "Elektronik Sistem" geliştirilmiş, Sun'î Beyin (Yapay Beyin) adını verdiğimiz "Elektronik Beyin Makineleri" (Computerler) yapılmıştır. Her geçen gün, bu "Yapay Beyin"lerin, tıpkı bir "Canlı Varlık" biçiminde çalışabilir bir duruma getirilmesi için, bilgilerin, "Hayal Güçleri" ile neler ortaya koyabildiklerini de göstermektedir. Bir gün, Hacettepe Üniversitesi Elektronik Bilgi İşlem Merkezi Müdürü, genç dostum Dr. Müh. Aydın Köksal, bana:—"Biliyor musunuz, sizin "Elektronik Beyin" diye kullandığınız, Computer'in karşılığı olarak, ben "Bilgisayar" kelimesini ortaya attım. Bu kelime şimdi tuttu!.. Dil Kurumu da benimsedi!.." demişti. Ben de, kendisine gülerken bakmış,—"İyi bir iş mi yaptın? Kelimenin ve Sistemin, hiç bir ilgisi olmayan bir kelime uydurdun! Elektronik Makineler, Hiç, bilgileri sayar mı? Bilgiler, elma ve armut gibi sayılır mı? Kaldı ki bu makineler, "Bilgi"leri "Toplayıp" "Değerlendirme" işini yapmıyorlar mı? Onun yerine, "Bilgitoplar" ya da "Bilgi-Değerler" adını ortaya atmış olsa idin, çok daha doğru ve isabetli olurdu!.." karşılığını vermiştim.

Aradan bir süre geçtikten sonra, "Bilgisayar" dergisi sahibi, Elektronik Mühendisi Ruşen Yaykın, dergileri için, benden "Sibernetik ve Elektronik" konularında, yazı yazmamı istedikleri zaman, kendilerine şu karşılığı vermiştim:—"Bakın, ben, dil bilgini değilim. Dil konusunda, bilgiçlik taslamak isteğinde de hiç değilim. Yalnız, "Sibernetik" konusunda, ülkemizde çok yanlış tanımlamalar ve adlandırmalar yapılıyor. Ben, "Bilgisayar" adlı derginize yazı yazarken, bu kelimenin yanlış olduğunu da belirtmek isterim. Bunu kabul ediyor musunuz?" Genç Elektronik Mühendisi, kendisine özgü zerafet ve inçelik ile büyük bir tolerans göstermiş ve—"Hay hay! Böylece, bizler de hangi kelimeleri yanlış ya da hatalı olarak kullanmakta olduğumuzu öğrenmiş oluruz!" demişti. Bu anlayış ve tolerans'ın, beni ne kadar mutlu ettiğini, belirtmem gerek yoktur

sarırm. Nitekim, "Bilgisayar" dergisindeki yazılarının birinde, aynen şu satırlar yer almıştı:

"Elektronik Sistem geliştirilmeden önce, teknisyenler, ilk dönemde "Otomatik Hesap Makinaları" meydana getirmişlerdi. Bu hesap makineleri, yalnızca "Sayısal İşlemler" yaptıkları için, İngilizce "Calculating Machines" olarak adlandırılmışlardı. Bugün de, teknolojinin gelişmesine uygun olarak, çok küçük boyutlarda, (kibrit kutusundan küçük) yapılmış ve trigonometrik hesapları bile, bir anda çözümlenebilen transistörler hesap makineleri, İngilizce "Calculator" olarak tanımlanmaktadır.

Komputer'e gelince: işlem biraz değişmektedir. Çünkü, bu makina, yalnızca sayısal işlemler yapmamakta; **ondan çok daha önemli** olarak, (ister numerik, ister alfamerik olsun), "Bilgi"leri, "Çeşitli Semboller Biçiminde" almakta; sıralamakta, mantıksal bir sistem içinde değerlendirerek, ilgili bölümlere yerleştirmekte ve istenildiği anda da, o bölümden çıkartıp istenilene sunmaktadır. Makinanın, bu değişik ve çok daha yetenekli işlemi nedeni ile, ona, "Computer" adı verilmiştir. Bilindiği gibi, İngilizce "To compute": hesap etme yanında, değerlendirmeye yapma anlamına da gelmektedir. Makinanın, bu üstün yetenekleri karşısında, ona, "Calculator" değil "Computer" denilmektedir. Almanlar ve Avusturyalılar da aynı şekilde "Komputer" kelimesini kullanmaktadırlar. Fransızlar, yakın zamana kadar, "Ordinateur" (Sıraya Koyan) kelimesini kullandıkları halde, şimdi onlar da "Computer" kelimesini yeğ tutmaya başlamışlardır. Cözümlüyor ki, "Komputer" kelimesi ile anlatılmak istenilen şey: Makinanın, kendi kendine, "Bilgileri Sıraya Koyması", "Ayıklaması" ve "Değerlendirme Yapması"dır. Komputer'in anlamları, böyle olmasına rağmen, (nedendir bilinmez), Türkçe, "Bilgisayar" kelimesi karşılık olarak görülmüştür. Oysa, yukarıda belirttiğim anlamlar karşısında, "Bilgitoplar" ya da "Bilgideğerler" adı, çok daha uygun düşecektir..." (6)

Bu olayı özellikle belirtmemin nedeni, "Bilimsel Gelişmeleri" gerçek anlamları ile kavramak ve okuyucularına da bu anlamları ile iletme çabası ile dolu. "Gerçek Bilim Çilesi Duyan" kişilerin, nasıl, hiç bir peşin yargı ile hareket etmediklerini, açıkça dile getirebilmektir.

Bu arada, "Bilim ve Teknik" dergisinin, Teknik Editörü, tevazu ve tolerans örneği, değerli insan Nüvit Osmay'ın, "Dergi"nin, her ay, daha da aydınlatıcı bilgilerle dolu olarak çıkması için, yoğun çaba gösterirken, dil konusunda yerli, yer-siz ileri sürülen şert eleştirilere karşı, cevap vermek zorunda kalışının, ne kadar üzücü olduğunu